

۱۳۸۴

۲۴۹۲۹۷۵

فاطمه بنت اسد

دامان نبوت و امامت

www.ketabo.ir

بخش تألیف و مطالعات علمی

مؤسسه جهانی بی‌ظن^{علیه السلام}

عنوان	فاطمه بنت اسد، دامان نبوت و امامت
پدیدآور و مترجم	مؤسسه جهانی سبتین ع.ا.س
مشخصات نشر	قم: مؤسسه جهانی سبتین ع.ا.س ، ۱۳۹۴.
شابک	۱۳-۰-۷۰۷۰-۶۰۰-۹۷۸
فهرست نویسی	بر اساس اطلاعات فیبا
شناسه افزوده	مؤسسه جهانی سبتین ع.ا.س
شماره کتابشناسی ملی	۳۸۳۰۵۷۴

ایران: قم - خیابان انقلاب (چهارمردان) - کوچه ۴۶ - پلاک ۴۷ و ۴۹

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۰۳۳۳۰ - فاکس: ۰۲۵-۳۷۷۰۶۲۳۸

قم - خیابان معلم - مجتمع ناشران - طبقه اول - پلاک ۱۰۶

تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۴۱۹ و ۰۲۵-۳۷۸۴۴۲۰

www.sibtayn.com & Email: sibtayn@sibtayn.com

شناسنامه کتاب

نام کتاب: فاطمه بنت اسد، دامان نبوت و امامت

مؤلف و مترجم: مؤسسه جهانی سبتین ع.ا.س

ناشر: مؤسسه جهانی سبتین ع.ا.س

نویت چاپ: اوّل ۱۳۹۷

چاپخانه: گل وردی

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۱۳-۰-۷۰۷۰-۶۰۰-۹۷۸

کلیه حقوق این اثر برای مؤسسه جهانی سبتین ع.ا.س محفوظ است.

سخن مؤسسه

با توجه به اهمیت شخصیت و جایگاه ممتاز و متمایز فاطمه بنت اسد، که نشأت گرفته از پیشگامی آن بانو در ایمان به پیام و پیامبر اسلام، خدمتگزاری وی برای رسول خدا ﷺ و افتخار ورودش به کعبه برای تولد بزرگترین شخصیت عالم پس از رسول خدا ﷺ است. پیامبرگرمی اسلام ﷺ برای شخصیت برجسته آن بانوی بزرگ، در زمان حیات، هنگام وفات و پس از درگذشت او، جایگاهی بسیار والا قائل بوده‌اند؛ تا بدانجا که ایشان، نمازی بی‌مانند بر پیکر این بانوی بزرگوار گزارد و او را مادر دوم خویش خطاب نمود. همه حقایق مذکور که به فاطمه بنت اسد، ارزش و جایگاهی ویژه می‌بخشد، بزرگواری این شخصیت و اهمیت معرفی ابعاد برجسته و مهمی از زندگی وی و همچنین اهمیت پژوهش و نگارش پیرامون این بانوی ممتاز را برای ما روشن می‌سازد و کتاب پیش رو به همین مهم پرداخته است.

مؤسسه جهانی سبطین علیهم السلام پس از دریافت نسخه آغازین تحقیق حاضر به زبان عربی، به مراجعه و پژوهش در منابع و کاوش در مصادر تاریخی، روایی و سیره پرداخت و پس از بازبینی، اصلاح و افزودن مطالب مهم و تأثیرگذاری که از قلم افتاده بود، موفق به چاپ و نشر کتاب به زبان عربی گردید؛ البتّه این پژوهش با دشواری‌هایی همراه بود؛ چرا که پیگیری و شناخت این‌گونه شخصیت‌های اسوه، نمونه و مؤثر در تاریخ اسلام و حتی تاریخ بشریت، به آسانی میسر نمی‌شود و دست‌های خیانتکار در طول تاریخ و عوامل توطئه‌چین روزگار، تا مرز محو احوال و آثار این شخصیت‌ها، پیش رفته‌اند. با این همه، انصاف و ضمیر آگاه تاریخ، آثاری اندک و گوشه‌هایی پراکنده از زندگی شخصیت‌های برجسته اسلامی را در قالب جملات و عباراتی کوتاه و پیرشان، به یادگار گذاشته است که تلاش نمودیم تحقیقات و اطلاعاتی مهم درباره بانو فاطمه بنت اسد را با توجه به محدودیت آن و در حدّ توان، در کتاب پیش رو سامان ببخشیم و آن را با ساختاری نو و دارای فصول و گفتارهایی منظم، در اختیار خوانندگان محترم قرار دهیم. امید است که مقبول واقع گردد.

شایان ذکر است که پس از انتشار کتاب به زبان عربی، به نام «فاطمه بنت اسد، حجر النبوة والإمامة»، درخواست‌های فراوان، نسبت به انتشار آن به زبان فارسی و دیگر زبان‌ها به مؤسسه جهانی

سبطین علیه السلام ارائه گردید که نمایانگر اهمیت فراوان این گونه آثار و نیاز به آشنایی بخشی به جامعه اسلامی در این حوزه است. بر این اساس، پس از ترجمه متن عربی به فارسی توسط بخش ترجمه مؤسسه جهانی سبطین علیه السلام با همکاری جناب استاد آقای علی قنوتی، مجدداً پژوهش پیرامون این شخصیت عظیم به شیوه‌ای تحقیقی آغاز گردید که حاصل آن، اثر پیش روست.

در پایان، بر خود لازم می‌دانیم مراتب تقدیر و تشکر خویش را به حضور ریاست محترم مؤسسه، حضرت آیت الله موسوی اصفهانی - دام ظلّه - که همواره با رهنمودهای عالمانه خویش، روشنگر راه و اهداف مؤسسه بوده‌اند، تقدیم کنیم و از استاد فقید مرحوم دکتر محمود بستانی رحمته الله که در جریان کار، راهنمایی‌های ارزشمند خود را در اختیار همکاران قرار دادند، یاد کرده و همچنین از فاضل گرامی، جناب آقای علی ربیعی که در مراحل علمی و فنی پژوهش و تألیف، نظارت همه‌جانبه خویش را اعمال و جامعه‌ای آراسته بر تن این کتاب نمود، و نیز از فاضل ارجمند، جناب آقای بوذر دیلمی که در ویرایش و بازبینی متون نهایت همکاری را نمودند، سپاسگزاری و قدردانی نماییم.

پژوهش نسخه عربی کتاب که به نام «فاطمة بنت أسد، حُجَرُ النُّبُوَّةِ والإمامة» انتشار یافته است، مرهون تلاش آقایان شاکر احمدی در بخش تصحیح متن و علی فیلی، علی خفاجی و صلاح ندّاف

اسدی در بخش تحقیق و استخراج منابع، رجال، اعلام و اماکن بوده است که از آن برادران فرزانه قدردانیم.

متن حاضر نیز که به زبان فارسی انتشار یافته است و دارای ویرایشی نوین و تحقیقات و اضافات پژوهشی است، حاصل تلاش آقای محمد حکیم می‌باشد که به بازبینی ترجمه فارسی و کنکاش در منابع و تطبیق آن با متن، استخراج شرح حال رجال احادیث، اعلام و اماکن جغرافیایی و تنظیم فهرست‌ها و نمایه‌های تخصصی پرداخته‌اند و از این پژوهشگر فرزانه و ارجمند کمال سپاسگزاری را داریم.

از خداوند متعال می‌خواهیم تا پژوهشگران، توفیق نگارش آثار بیشتری را پیرامون چنین شخصیت‌های بزرگ اسلامی به دست آورند؛ واللہ ولی التوفیق.

مؤسسه جهانی سبطين عالمگیری

اسفند ماه ۱۳۹۶ شمسی - جمادی الثانی ۱۴۳۹ قمری

کلام پیامبر اسلام ﷺ در ستایش فاطمه بنت اسد:

«رَحِمَكِ اللَّهُ يَا أُمِّي، كُنْتُ أُمِّي بَعْدَ أُمِّي، تَجُوعِينَ
وَتُشْبِعِينَ، وَتَعْرِينَ وَتَكْسِينِي، وَتَمْنَعِينَ نَفْسَكَ طَيِّبًا
وَتُطْعَمِينِي، تَرِيدِينَ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ وَالْدارِ الْآخِرَةِ»

هنگامی که فاطمه بنت اسد رضی الله عنها، ندای پروردگارش را لبیک گفت، رسول
خدا صلی الله علیه و آله به خانه او وارد گردید، بر بالین او نشست و فرمود:

«مادرم! خداوند تو را رحمت کند؛ تو پس از فوت مادرم، برای من
مادر بودی؛ تو خود گرسنگی می کشیدی و مرا سیر می کردی؛ خود جامه ای
نداشتی و بر تن من لباس می پوشاندی؛ خود را از نعمت های پاک الهی
محروم می کردی، ولی به من عذا می دادی؛ و تو در همه این کارها،
رضایت پروردگار و سعادت در سرای آخرت را طلب می نمودی.»

این روایت در منابع فراوان شیعه و اهل سنت نقل گردیده است که به
برخی از آنها اشاره می شود:

۱ - معجم الكبير، تألیف: ابوالقاسم سلیمان بن احمد طبرانی
(ت ۳۶۰ هـ. ق.): ج ۲۴، ص ۳۵۲ و معجم الأوسط: ج ۱، ص ۶۷.
۲ - المناقب، تألیف: احمد بن محمد خوارزمی (ت ۵۸۶
هـ. ق.): ص ۴۷.

۳ - مناقب آل أبي طالب، تألیف: محمد بن علی بن شهر آشوب
مازندرانی (ت ۵۸۸ هـ. ق.): ج ۱، ص ۳۱.

۴ - مجمع الزوائد، تألیف: حافظ، نورالدین علی بن ابی بکر
هیشمی (ت ۸۰۷ هـ. ق.): ج ۹، ص ۲۵۶.

۵ - كنز العمال فی سنن الأقوال والأفعال، تألیف: علاء الدین علی
متقی بن حسام الدین هندی (ت ۹۷۵ هـ. ق.): ج ۱۳، ص ۶۳۶.

پیشگفتار

(ضرورت معرفی اسوه‌های اسلامی)

فطرت حقیقت‌جوی انسان، همواره و در طول حیات بشری، تاریخ و تحلیل تاریخی را یکی از وسایل دستیابی به حقایق تاریخی و کشف حقیقت و واقعیت پیرامونی خویش انگاشته و با جستجو در اوراق تاریخ محبوب و یا تتبع در مستندات شنیداری و تصویری تاریخ، به دنبال گم‌گشته خویش، یعنی حقیقت، بوده است. اما آنچه مسلم است، این است که اسباب ورود در تاریخ و مسیر تاریخی، هموار نبوده و نیست و نیازمند استناداتی واقعی و یا قریب به واقع است تا پس از طیّ طریق، به هدف منتهی گردد؛ هدفی که جز حقیقت، چیزی نیست و یکی از راه‌های کشف حقایق تاریخی، جویایی آن از راست‌گوترین راویان حقیقت است. از آنجا که دین و آیین محمدی (اسلام) تا روز قیامت، پا برجا و جاری خواهد ماند، پروردگار متعال بهترین و پاک‌ترین خاندان را به آخرین پیامبر خویش هدیه فرمود و او را با این موهبت، تکریم نمود. خداوند سبحان در میان این خاندان، پیشوایان هدایت را

برای همه نسل‌ها برگزید تا مردم را به راه راست، رهنمون شوند و با نیکوییِ روش و فراوانی و سرشاریِ دانش خویش، نشانه‌های راه را برای آنان آشکار و نمایان سازند.

این پیشوایان نیز، مردم را از تاریکی‌های نادانی، سستی، کاهلی و اخلاق جاهلی رهانیدند و به گستره نور دانش، همت بلند و اخلاق نورانی فرشته‌وار، رهنمون شدند؛ و آیا از بزرگواران نیکوکرداری چون ائمه اهل بیت علیهم‌السلام که خداوند در قرآن خویش، آیه **﴿إِنَّمَا يَرِيذُ اللَّهُ لِيَذْهَبَ عَنْكُمُ الرِّجْسُ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً﴾** ^(۱) را در شأن آنان نازل فرموده است، انتظاری جز این می‌رود؟!

این پیشوایان در سایه عنایت پرورگار قرار دارند؛ از گناهان، پاک هستند و با ملکه‌ای رحمانی، برای فرمانبرداری از حضرت حق آماده‌اند. خدای تعالی، محبت به این پاکان را بر همه مؤمنان واجب نموده و این محبت را در شمار ستون‌های مستحکم ایمان، جای داده است؛ چنانکه می‌فرماید: **﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾** ^(۲).

سنت شریفه نبوی نیز در قالب روایات معتبر، محبت به ائمه

۱. «ای اهل بیت»، خداوند می‌خواهد آلودگی و پلیدی را از شما خاندان [پیامبر]

بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند». احزاب: ۳۳.

۲. «بگو به ازای آن [رسالت]، پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشاوندان». شوری: ۲۳.

اطهار - که هزاران درود و سلام بر ایشان باد - را مورد تشویق قرار داده و در صریح‌ترین بیانات، آنان را «کشتی‌های نجات»^(۱) و «امان‌نامه‌امت»^(۲) خوانده است؛ چنانکه رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «من در حال صلح هستم با کسی که صلح با آنان (اهل بیت علیهم السلام) را برگزیند و در حال جنگ هستم با کسی که به جنگ با آنان بپردازد»^(۳).

بدون تردید، در مسیر شناخت اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام، به عنوان یکی از گام‌های نخستین، باید دربارهٔ دامانی که رسول انسانیت، پیامبر اکرم ﷺ، به آن سپرده شد، به گفتگو پرداخت.

از آن زمان که رسول اکرم ﷺ مادر گرامی خود را از دست داد، سرپرستی ایشان به دامان مهر فاطمه بنت اسد (أُمُّ النَّبِيِّ)^(۴)، اُمُّ نَبِیِّهَا^(۵) سپرده شد. فاطمه بنت اسد در کنار رسول انسانیت، باقی ماند، به راستی و نیکی او را تربیت نمود و غذا خوردن و آشامیدن و لباس پوشیدن او را بر خوراک و پوشاک فرزندان خویش، ترجیح داد. وی و همسرش ابوطالب، با مجاهدتی مخلصانه، شر دشمنان را از سر پیامبر ﷺ کم می‌کردند و تمام شبهات و دشمنی‌های

۱. ابن ابی‌الحدید، شرح نهج البلاغه: ج ۱، ص ۲۱۸ و شهید اول، المزار: ص ۱۶۲.

۲. دکتر محمد علی تینجانی، فاسألوا أهل الذکر: ص ۹۸.

۳. شیخ صدوق، معانی الأخبار: ج ۳، ص ۵۶ و همو، الإختصاص: ص ۲۲۳.

۴. مادر پیامبر.

۵. مادر پیامبرش.

مشرکین علیه ایشان را نقش بر آب می نمودند. از همین رو رسول خدا ﷺ بهترین پاداش دنیوی و اخروی را به فاطمه بنت اسد ارزانی داشت؛ به گونه ای که جامه خویش را کفن او قرار داد، به درون قبرش گام نهاد، بر پیکرش نماز گزارد، برای او طلب رحمت کرد، بر جنازه او گریست و برایش دعا نمود.

رسول خدا ﷺ عمویش ابوطالب را نیز از یاد نبرد و سال وفات او را عام الحزن^(۱) نام نهاد. از این گذشته، وجود مبارک پیامبر ﷺ و وصی او امیرمؤمنان ﷺ، شفاعت خود را نصیب ابوطالب و فاطمه بنت اسد نمودند.

اینان دوستان خداوند و راستگوترین پرهیزگاران هستند؛ و ایشان در روز قیامت که ثروت و فرزندان هیچ سود و فایده ای برای انسان ندارد، و تنها صاحبان دل های پاک و بی آلوده سود خواهند کرد^(۲)، پاکان، مدافعان و پیروان خویش را از ناپاکان و دشمنانشان جدا می کنند؛ حال که چنین است باید پیروان این سلاله پاک را بشارت داد که رستگاری عظیم در بهشت جاودان و درجاتی نیکو را برای خود تضمین کرده اند.

فاطمه بنت اسد، بانویی مخلص است که در راه عشق به رسول خدا ﷺ، جان بر کف نهاد. در دفاع از آیین یکتاپرستی، از هیچ

۱. سال اندوه.

۲. اشاره به آیه شریفه: ﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ * إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾، شعراء: ۸۸ - ۸۹.

کوششی فروگذار نکرد و فرزند بزرگواری به نام محمد بن عبدالله علیه السلام را در دامن خود پرورش داد که قهرمان اسلام، مرد دلاور میدان‌های نبرد و پیشاهنگ عظمت و بزرگی توحید، ارزش‌ها و اخلاق بود. همچنین فاطمه بنت اسد همان بانوی بزرگواری است که در پرورش پسر پایدار و نستوه خود، علی بن ابی طالب علیه السلام، نقشی عظیم بر عهده داشت؛ با این همه، تاکنون هیچ‌گونه کتاب مستقل، مفصل و اختصاصی و همچنین پژوهش‌محور پیرامون سیره این بانوی مخلص نوشته نشده است؛ از همین رو لازم بود تا با هدف پر کردن شکافی که پژوهشگران و نویسندگان از آن غافل مانده بودند، به کاوش و پژوهشی در ژرفای شخصیت و سیره این بانوی بزرگوار بپردازیم. نویسندگان و پژوهشگران اسلامی، همیشه سرگرم تحقیق و تحلیل برخی مسائل تاریخی بوده‌اند که سودی بیشتر و فایده‌ای بزرگتر در آن دیده‌اند. مورخان همواره به مباحث و مسائلی از تاریخ پرداخته‌اند که تاکنون بدان‌ها پرداخته نشده و در اموری تحقیق کرده‌اند که تاکنون تحقیق نشده است، تا از این رهگذر به عمق رخدادها نزدیک‌تر شده، دیدگاه‌ها را به هم نزدیک کنند و انسان‌های غافل، غافل‌نما، فراموش‌کار و آنان که خویش را به فراموشی می‌زنند را به راه راست، رهنمون شوند.

از دیگر سو، نباید از کمبود منابع و اطلاعات تاریخی پیرامون

زندگی و سیره این بانوی بزرگوار، تعجب کرد؛ ما تلاش خود را در جهت دستیابی به اطلاعات تاریخی مرتبط با موضوع این کتاب و فراهم آوردن منبعی پژوهشی برای محققان به کار بستیم، اما جز موارد اندک و پراکنده، چیز دیگری در منابع قدیم روایی و تاریخی نیافتیم. در عباراتی کوتاه، تنها می‌توان به این موضوع اشاره کرد که خودخواهی‌های سیاسی و مطامع سلاطین مستبد و ستمکار حاکم بر مسلمانان، با خودخواهی و مطامع برخی مورّخین، همراه شده و این ستم تاریخی و پدید آورده است؛ ظلمی تاریخی که از میان خواسته‌های سیاسی مستبدان زاده شده است؛ وجدان مورّخان مذکور در همراهی با امیال و خواسته‌های پادشاهان خودخواه، از ثبت حقایق درخشان تاریخ، غافل مانده و یا به غفلت کشیده شده است. این جنایت که علیه پاک‌ترین بزرگان و ابرومندان تاریخ، صورت پذیرفت، تلاشی ناپاک بود، با این هدف که این ستمکاران، بهتر از خود را نبینند؛ از همین رو، تاریخ را سر بریدند و جنایت بزرگ تقلّب و حذف بزرگان شامخ تاریخ را، تابدان‌جا که قدرت و ثروت یاری‌شان کرد، مرتکب شدند و یا به تحریف کشاندند و یا از اصل منکر شدند. سیاست کلی این فرمانروایان ستمکار در قبال مردم، هیچ نسبتی با روند و اهداف رسالت آسمانی پیامبر ﷺ نداشت؛ از همین رو تلاش نمودند تا نموده‌ها و مصادیق عظمت و بزرگواری را تا سر حدّ امکان از صفحه روزگار محو نمایند.

بر این اساس، حقیقت تاریخی، امانت و مسؤولیتی بزرگ است که تنها امانتداران و راستگویان می‌توانند به کاوش در اعماق آن بپردازند.

همواره قضاوت‌های تاریخی پیرامون شخصیت‌های بزرگ و تأثیرگذار تاریخ - با توجه به آنچه گفته شد - متفاوت بوده است؛ اما بدون تردید کشف جایگاه ایشان در میان صفحات به‌جای مانده از مورخان، می‌تواند دورنمایی واقعی را به مطالعه‌کننده تاریخ ارائه نماید؛ آنچه در کتاب پیش رو ملاحظه می‌کنید، نمونه‌ای از این تورق، با همان هدف مقدس است؛ امید است که مقبول واقع گردد.

والحمد لله رب العالمین.

بخش تألیف و مطالعات علمی

مؤسسه جهانی سبطین علیهم‌السلام

اسفند ماه ۱۳۹۶ هجری شمسی